

Document cun dumondas e respostas davart la planisaziun da la chatscha ed il manaschi da chatscha en il Grischun

Versiun dal zercladur 2026

Cuntegn

1	Cuntegn ed intent dal document.....	4
2	Chatscha da tschiervs	5
2.1	Pertge è la chatscha da tschiervs reglada en il Grischun cun in concept da dus stgalims cun chatscha auta (settember) e cun chatscha speziala (november e december)?	5
2.2	Pertge è la vatga lactanta ed il vadè protegids durant la chatscha auta?	5
2.3	Pertge èsi necessari da sajettar vatgas lactantas e vadels durant la chatscha speziala?	6
2.4	Pertge sto ina prolungaziun dal temp da chatscha da tschiervs fin l'october vegnir considerata sco critica?	6
2.5	Pertge sto ina extensiun dal temp da chatscha da tschiervs fin il schaner vegnir considerata sco critica?	7
2.6	Co vegn l'influenza dals animals da rapina gronds resguardada en la planisaziun da la prelevaziun da tschiervs?	8
2.7	Pertge fa la protecziun dals tschiervs cun curuna senn per il chantun Grischun?	9
2.8	Pertge èsi impurtant da proteger ils tschiervs cun cornas pli lungas che las ureglias durant la chatscha auta?	10
3	Chatscha da chavriels	11
3.1	Pertge èsi fitg impurtant da regular ils chavriels en il Grischun?	11
3.2	Co vegn l'influenza dals animals da rapina gronds resguardada en la planisaziun da la prelevaziun da chavriels?	11
3.3	Pertge fa la regla da 16 cm senn tar la chatscha da bucs en il Grischun?	12
3.4	Pertge èsi impurtant da sajettar ansiels-chavriel?	12
3.5	Reducescha ina chatscha intensiva da chauras la purschida da bucs en il territori da chatscha?	13
4	Chatscha da chamutschs	13
4.1	Procura la chatscha facilitada da chauras dad 1 onn sut la curva d'autezza per in turissem da bucs en territoris bain accessibels?	13
4.2	Pertge datti sut la curva d'autezza facilitaziuns da las prescripziuns da chatscha?	14
4.3	Pertge sto la chaura-chamutsch vegnir sajettata avant il buc en il Grischun?	15
4.4	Pertge datti in contingent da tgira spezial? Na vegn il squitsch da chatscha sin ils chamutschs qua tras betg rinforzà supplementarmain?	16
4.5	Influenza dals animals da rapina gronds sin la populaziun da chamutschs e consideraziun en la planisaziun da chatscha	16
4.6	Pertge dastga vegnir sajettà ubain in buc-chamutsch ubain in buc-chavriel durant la chatscha auta grischuna (cumbinaziun dal contingent da chamutschs e da chavriels)?	17
5	Chatscha bassa.....	18
5.1	Pon ins ozendi anc giustificitar la chatscha bassa grischuna ed en spezial la chatscha da spezias sensibilas?	18

5.2	Porta la chatscha bassa grischuna ina plivalur per la perscrutaziun?	18
5.3	Co guarda il monitoring da las spezias da chatscha bassa ora en il Grischun?	19
6	Manaschi da chatscha	20
6.1	Pertge èsi impurtant per il sistem da chatscha grischun da restrenscher l'utilisaziun da vehichels a motor?	20
6.2	E-bike – pertge sto l'admissiun dad e-bikes per las chatschas grischunas vegnir considerata criticamain?	20
6.3	Na fissi betg raschunaivel, sche la chatschadra u il chatschader dastgass charrar enavos tar la chamona da chatscha, suenter ch'ella u el ha preschentà la preda?	21
6.4	Pertge ston ins examinar criticamain la libra tscherna dal caliber per il Grischun, cumbain che la chatscha da selvaschina d'ungla vegn fatga uschiglio dapertut cun calibers pli pitschens?	21
6.5	Utilisaziun da traplas fotograficas tras l'Uffizi da chatscha e pestga	22
6.6	Utilisaziun da traplas fotograficas tras las chatschadras ed ils chatschaders	23
6.7	Pertge èn ils asils da selvaschina impurtants per il manaschi da chatscha?	23
6.8	Tge puncts critics vesan ins areguard la patenta unitara per la chatscha auta e speziala?	24
6.9	Pertge na dastgan ins avair cun sai nagins chauns cun ir a chatscha auta, speziala e da capricorns, cun excepziun da chauns da sang cun ina permissiun valaivla per tschertgas posteriuras?	24
7	Protecziun dal spazi da viver e cunter disturbis	25
7.1	Tge disturbis èn spezialmain problematic per la selvaschina?	25
7.2	Co disturban las chatschadras ed ils chatschaders sezs la selvaschina ed il manaschi da chatscha?	25
7.3	Co pon las chatschadras ed ils chatschaders evitar disturbis da la selvaschina ed effects negativs sin il success da chatscha?	26
7.4	Pertge èn ils asils da chatscha impurtants er durant envierns miaivels ed en regions bassas?	26

1 Cuntegn ed intent dal document

Il chantun ston reglar e planisar la chatscha tenor ils principis da la persistenza (art. 3 al. 1 LChP). La giudida adequata dals effectivs da selvaschina, resguardond ils interess da l'agricultura e da la selvicultura sco er da la protecziun da la natira e dals animals sto vegnir resguardada en quest connex (art. 1 al. 2 LCC). Quests principis vegnan garantids en il Grischun cun la planisaziun da la chatscha e cun ils concepts da chatscha respectiv sco er cun las Prescripziuns da chatscha detagliadas. Per realisar la planisaziun da chatscha e per l'observanza da las Prescripziuns da chatscha èsi fitg impurtant, ch'ils contexts èn enconuschents e vegnan chapids.

Quest document porscha respostas a dumondas che vegnan adina puspè tschentadas sco er a dumondas generalas davart la planisaziun da la chatscha ed il manaschi da chatscha en il Grischun. El vegn actualisà cuntinuadamain cun dumondas actualas ed actualisà sin fundament da novas enconuschientschas. Nua ch'igl è pussaivel, vegni renvià a litteratura correlada ed a documents da la planisaziun da chatscha pli detagliads.

2 Chatscha da tschiervs

2.1 Pertge è la chatscha da tschiervs reglada en il Grischun cun in concept da dus stgalims cun chatscha auta (settember) e cun chatscha speziala (november e december)?

Il sistem da chatscha grischun da dus stgalims cun ina chatscha auta da 21 dis durant il settember e cun ina chatscha speziala durant maximalmain 10 mezs dis il november ed il december, che tegna quint dal basegn e ch'è adattada a las relaziuns localas, è sa cumprovà. D'ina vart resguarda quest concept fitg bain la biologia dals tschiervs (allevament d'animals giuvens a partir da mez zercladur, chalur a partir da mez settember fin october, accumular grass durant la stad). Da l'autra vart è el fitg efficient pervia dal curt ma fitg grond squitsch da chatscha. Quest sistem pussibilitescha la chatscha da tschiervs en ils quartiers da stad sco er en quels d'enviern.

En almain dudesch regiuns dal Grischun fan ils tschiervs per part ina migraziun stagionala considerabla. Pervia da la situaziun climaticamain avantagiusa dal chantun Grischun migreschan durant il tard atun e durant l'enviern per part grondas populaziuns da tschiervs en il chantun, e quai or dals chantuns cunfinants, or d'asils gronds sco il Parc Naziunal ed er or da l'exteriur vischin. Il mument da la migraziun variescha tut tenor regiun e dependa da l'aura. Per il pli n'ha quella dentant betg lieu avant il november. Perquai che questas populaziuns parzialas n'èn durant ils mais settember ed october betg en il Grischun ubain sa trategnan en asils gronds (Parc Naziunal ed asils federals da selvaschina), n'èsi betg pussaivel da sajettar ellas durant la chatscha auta.

La chatscha sto adattar las populaziuns da selvaschina a la capaciad dals spazis da viver e reducir ils donns da selvaschina ad ina dimensiun supportabla. Il spazi da viver che stat a disposiziun durant l'enviern, è fitg limità. Tras la chatscha speziala pon las populaziuns vegnir adattadas meglier als spazis da viver là, nua ch'il potenzial da donns è grond, numnadain en il sector dals gauds da protecziun sco er en ils refugis d'enviern.

2.2 Pertge èn la vatga lactanta ed il vadè protegids durant la chatscha auta?

Il settember èn ils vadels anc dependents fisicamain (nutriment) e psichicamain (assistenza ed accompagnament) da l'animal-mamma. Sche l'animal-mamma vegn sajettà, ha il vadè bandunà mo ina fitg pitschna schanza da survivor, perquai ch'il svilup corporal vegn impedi e perquai ch'el na chatta nagina colliaziun cun auters animals. Cun il sistem da chatscha grischun cun 5200 chatschadras e chatschaders che van il settember a chatscha il medem mument, è il squitsch da chatscha fitg grond en cumparegliaziun cun in sistem da chatscha da revier. La selvaschina è uschia savens en moviment. Il settember cumpiglia la perioda da vegetaziun. Qua tras èsi savens difficil da giuditgar, sch'ina vatga ha in vadè. La protecziun da la vatga lactanta è ina limitaziun impurtanta ch'è da gronda muntada per in aut standard da la chatscha grischuna areguard la protecziun dals animals.

Ord vista da la protecziun dals animals pudessan percenter vadels er vegnir dads liber il settember. Lur protecziun è però entaifer il sistem da chatscha grischun in instrument directiv impurtant per reparter la selvaschina en l'entir spazis da viver da stad ed en l'entir territori da chatscha. Il settember è la colliaziun tranter la vatga e ses vadè anc fitg stretga e daventa pirsuenter la fin da la chalur plaunet pli debbla. Differents studis davart tschiervs cun emetturs han pudì cumprovar, che las vatgas-tschier che han pers in vadè tras sajettada, han reagì sin quest eveniment cun mitschar lunsch d'avent ed han evità il territori er durant ils onns

suandants. Perquai ch'ils vadels e las vatgas lactantas èn protegids durant la chatscha auta, reageschan els cleramain main ferm sin la chatscha. Savens als pon ins anc observar vers la fin da la chatscha auta en il territori da chatscha avert. Tar las famiglias d'animals-mamma tutga savens er il vadè da l'onn passà. Durant la chatscha auta po quel vegnir sajettà sco sterla-tschieru u sco tschieru lantschet. Impurtanta per la chatscha dals taurs-tschieru è però er la repartiziun da las vatgas lactantas e dals vadels en il territori da chatscha. Durant la chalur carmalan las vatgas ils taurs en il territori permess per la chatscha e procuran uschia per ina chatscha da tschierus attractiva. Da dar liber vadels durant la chatscha auta procurass a curta vista per dapli sajettadas. Gia a media vista stuess ins dentant partir dal fatg, che la purschida da tschierus che dastgan vegnir sajettads en il territori da chatscha avert sa reduciss, perquai che las vatgas evitassan ils territoris permess per la chatscha. Sur ils ultims onns èsi sa mussà, che la protecziun da vatgas lactantas e da vadels, cumbinada cun la fina rait d'asils da selvaschina, è il pli impurtant garant per ina buna e duraivla preda da chatscha auta. Infurmaziuns detagliadas chattais Vus sin la pagina d'internet dal UCP ([Publicaziuns – Fegls d'infurmaziun, Publicaziuns, Projects](#))

2.3 Pertge èsi necessari da sajettar vatgas lactantas e vadels durant la chatscha speziala?

Per regular la populaziun da tschierus dovri ina intervenziun suffizienta tar ils animals feminins creschids. Ina gronda part da las vatgas-tschieru da 2 onns e pli veglias ha in vadè, per la regulaziun èsi perquai stringentamain necessari da sajettar vatgas lactantas. Ord vista da la protecziun dals animals dastga quai però adina vegnir fatg pir, sch'il vadè è vegnì sajettà l'emprim.

Per il sistem da chatscha grischun resultan differents avantatgs cun dar liber per la chatscha la vatga ed il vadè durant la chatscha speziala. Durant il temp senza vegetaziun, il november e december, èsi pli simpel d'observar e da giuditgar quests animals. Ord vista da la protecziun dals animals è quai fitg impurtant per impedir, che la vatga lactanta vegnia sajettada avant il vadè. Suentar la chalur è plinavant la colliaziun tranter la vatga ed il vadè pli pitschna e la reacziun da la vatga sin la prelevaziun dal vadè è er main ferma. Ils quartiers d'enviern èn cleramain pli pitschens ch'ils quartiers da stad. La vatga-tschieru ha consequentamain mo pussaivladads limitadas da guntgir permanentamain e d'evitar da vegnir sajettada. Per la repartiziun da la selvaschina a media ed a lunga vista èn perquai las consequenzas da la chatscha sin il vadè il november e december bler pli pitschnas ch'il settember.

2.4 Pertge sto ina prolungaziun dal temp da chatscha da tschierus fin l'october vegnir considerata sco critica?

La chatscha da tschierus sa concentrescha en il Grischun sco en auters chantuns (Vallais, Glaruna) sin ils mais da settember, november e december. Cun differentas mesiras han ins en il passà adina puspè empruvà d'augmentar durant il settember il squitsch da chatscha en il Grischun. Quai per exempel cun avrir asils da selvaschina (averturas totalas e parzialas cun e senza scumond d'entrar), cun introducir l'interrupziun da la chatscha u cun dar liber ulteriurs tschierus cun curuna e cun cornas pli lungas che las ureglias. Cumbain ch'il squitsch da chatscha durant il settember è ussa stà aut sur blers onns, mussan las chatschas da 2023 fin 2025, che la preda da chatscha auta po vegnir mantegnida sin in aut nivel. En vista a las populaziuns reducidas en differentas regiuns ed a la gronda influenza d'animals da rapina gronds è quai sorprendent e fitg positiv.

En il Grischun avain nus la situaziun extraordinaria, che nus stuain regular en blers lieux populaziuns che fan grondas migraziuns stagionalas. Vers la fin da l'atun migreschan uschia tschiervs or d'almain 12 quartiers da stad che sa chattan ordaifer il chantun u en asils gronds, en ils territoris d'enviern che sa chattan sin terren grischun. Tut tenor enviern è il mument da la migraziun in auter, per regla n'è quel dentant betg avant mez november. Quai vul dir, ch'ina part considerabla dals tschiervs che passentan l'enviern en il Grischun na po betg vegnir regulada cun ina chatscha durant il settember ed october. Ina prolungaziun da la chatscha fin l'october avess pia per conseguenza, ch'ils plans da prelevaziun vegnissan ademplids meglier cun ils tschiervs che vivan durant l'entir onn en il territori chantunal ch'è permess per la chatscha. La cumpart dals tschiervs migrants da la populaziun vegniss a s'augmentar a media vista, la cumpart da tschiervs cun territori da stad en il Grischun plitost a sa reducir. Quai na fiss util ni per regular persistentmain la populaziun da tschiervs, ni per garantir a lunga vista ina chatscha da tschiervs attractiva durant il settember.

Ina prolungaziun da la chatscha fin l'october sto vegnir giuditgada criticamain er ord vista da la biologia da selvaschina. L'october n'è betg mo impurtant per la chalur, mabain er per restabilir las reservas da grass persas durant la chalur, quai en spezial durant la segunda part dal mais. Cun pli che 5000 chatschadras e chatschaders procura la chatscha per in fitg grond squitsch da chatscha e pia per in grond disturbi da la selvaschina. Oz sa mussi, ch'ils tschiervs bandunan plitost puspè ils asils da chatscha suenter che la chatscha auta è terminada e vers la fin da la chalur, e ch'els pon uschia trair a niz senza disturbis la purschida da plazzas da pascular ch'è anc buna. Per furmar avunda reservas da grass per l'enviern è quest temp pia fitg impurtant.

Er ord vista da l'adempliment da la planisaziun da prelevaziun na pon ins betg spetgar bler d'ina prolungaziun da la chatscha fin l'october. Las predaas quotidianas da las chatschas autas passadas mussan, che la cumpart da tschiervs masculins crescha bain vers la fin da settember pervia dal temp da chalur, ma che la preda quotidiana d'animals feminins è plitost bassa. Durant la chatscha auta 2025 èn per exempel vegnids sajettads durant ils ultims dus dis da chatscha 87 vatgas e 267 tauras en l'entir chantun. Perquai ch'il dumber d'animals feminins (purtaders da l'augment da la populaziun) è relevant per l'adempliment da la planisaziun da prelevaziun, ston ins partir dal fatg, ch'ils plans da prelevaziun da la chatscha speziala na pon en bleras regions betg vegnir reducids massivamain cun questas mesiras.

2.5 Pertge sto ina extensiun dal temp da chatscha da tschiervs fin il schaner vegnir considerata sco critica?

Pervia da la midada dal clima daventan ils envierns adina pli miaivels en il Grischun. Il mument da l'ennavaziun è pli e pli tard ed ils tschiervs restan ozendi pli ditg en ils quartiers da stad che pli baud. Il spazi da viver che stat a disposiziun è en general pli grond durant envierns miaivels, qua tras èn ils tschiervs pli sparpagliads. Sur ils ultims onns èsi sa mussà en blers lieux, ch'i na dat per bler betg pli uschè grondas fullas en ils quartiers d'enviern tradiziunals e pli bass, cumpareglià cun pli baud. Durant envierns fitg miaivels po la migraziun en ils quartiers d'enviern sa spustar fin en la segunda mesadad da l'enviern u en cas extremis insumma betg avoir lieu. Ord vista da l'adempliment dals plans da prelevaziun e per impedir donnas da selvaschina en il guaud, fiss ins perquai tentà da prolungar la chatscha speziala fin il schaner. Qua stoi però vegnir resguardà, che las pretensiuns da la biologia da selvaschina e da la protecziun dals animals envers la chatscha dependan mo limitadamain da l'intensitad da l'enviern e da la midada dal clima. Ultra da quai èsi sa mussà durant ils ultims onns, che

las finamiras da chatscha da la strategia Spazi da viver gaud-selvaschina 2021 pon per gronda part vegnir ademplidas cun ils temps da chatscha actuals.

Il modus d'enviern dals tschiervs na vegn betg dirigì da la fradaglia u naiv, mabain da la lunghezza dal di. Cura ch'ils dis daventan curts, vegn producì dapli melatonin. Qua tras vegn il metabolissem midà: Ils animals reduceschan l'activitad e la prestaziun da digerir e vivan durant l'enviern cun in consum d'energia ch'è reducì fermamain. Quest stadi è programmà biologicamain e resta er durant ils envierns miaivels ed en posiziuns pli bassas. Enturn il pli curt di, ils 21 da december, è il metabolissem per il pli sa midà, independentamain da las cundiziuns exteriuras. Ils tschiervs restan en il modus d'enviern, fin ch'ils dis vegnan puspè clera-main pli lungs.

Ina prolungaziun da la chatscha speziala procurass, ch'ils tschiervs vegnissan disturbads da la chatscha durant lur temp da paus d'enviern. Ord vista da la protecziun dals animals ston ins resguardar, che disturbis chaschunan ina consumaziun pli svelta da las reservas da grass e che la mortalitad d'enviern s'augmenta tras quai. Ultra da quai emprova la selvaschina d'ungla da cumpensar l'augment dal consum d'energia cun magliar dapli. L'enviern, cura che la purschida da plazzas da pascular è fermamain limitada, po quai chaschunar bler dapli donnas da ruissas (guardar 7.4). Ord vista da la tematica gaud-selvaschina fiss quai pia cuntraproductiv per cuntanscher las finamiras da regiuvinaziun.

Ord vista da la selvaschina è la chatscha il pli grond disturbi en in spazi da viver. Ina prolungaziun da la chatscha da tschiervs fin il schaner è uschia ina ferma cuntradiziun al basegn da paus da questa spezia. Ord vista da la societad sa mussi gia oz, che l'acceptanza per la chatscha en ils quartiers d'enviern durant il december perda acceptanza. Ultra da quai entran en vigur a partir dals 21 da december en blers lieus las zonas da paus per la selvaschina. Tar la populaziun che na va betg a chatscha è l'acceptanza per la chatscha qua tras probablamain anc pli pitschna.

2.6 Co vegn l'influenza dals animals da rapina gronds resguardada en la planisaziun da la prelevaziun da tschiervs?

La pli impurtanta basa per la planisaziun da la chatscha da tschiervs èn las dumbraziuns da tschiervs che vegnan fatgas la primavaira. L'influenza dal luf è uschia gia resguardada per part, perquai ch'ins na po betg dumbrar animals stgarpads. Ina basa impurtanta per la planisaziun da la chatscha ha Tabea Kinigander furnì cun sia lavur da master ch'ella ha terminà il 2025. Ella ha examinà l'influenza dal luf sin la cumposiziun da la preda da chatscha da tschiervs en il Grischun fin l'onn 2023. A maun da las datas ha ella pudì cumprovar statisticamain las observaziuns fatgas dals chatschaders e da la surveglianza da chatscha, che la cumpart da sterlas-tschierve e vadels sa sbassa cun l'influenza dal luf e che la cumpart da vatgas betg lactantas s'augmenta per consequenza. Quai vul dir, che l'intervenziun da chatscha sin la classa feminina mesauna è pli gronda en las regions cun influenza dal luf, quai che procura per ina pli ferma regulaziun da la populaziun. En connex cun la planisaziun da la chatscha 2025 han ins perquai sbassà en pliras regions la cumpart pretendida d'animals feminins en il plan da prelevaziun da 60 resp. 55 pertschient a 50 pertschient, tant enavant che quai è cumpatibel cun las finamiras fixadas en la strategia Spazi da viver gaud-selvaschina 2021. Ils resultats da la lavur da master han però er mussà, ch'ins na po – guardà sur l'entir chantun – constatar naginas midadas statisticamain cumprovablas da la cumposiziun da la preda da chatscha, cumbain che 13 trieps da lufs e divers lufs singuls vivevan fin l'onn 2023 en il chantun. Quai mussa, ch'ins na dastga er betg surstimar l'influenza dal luf sin il

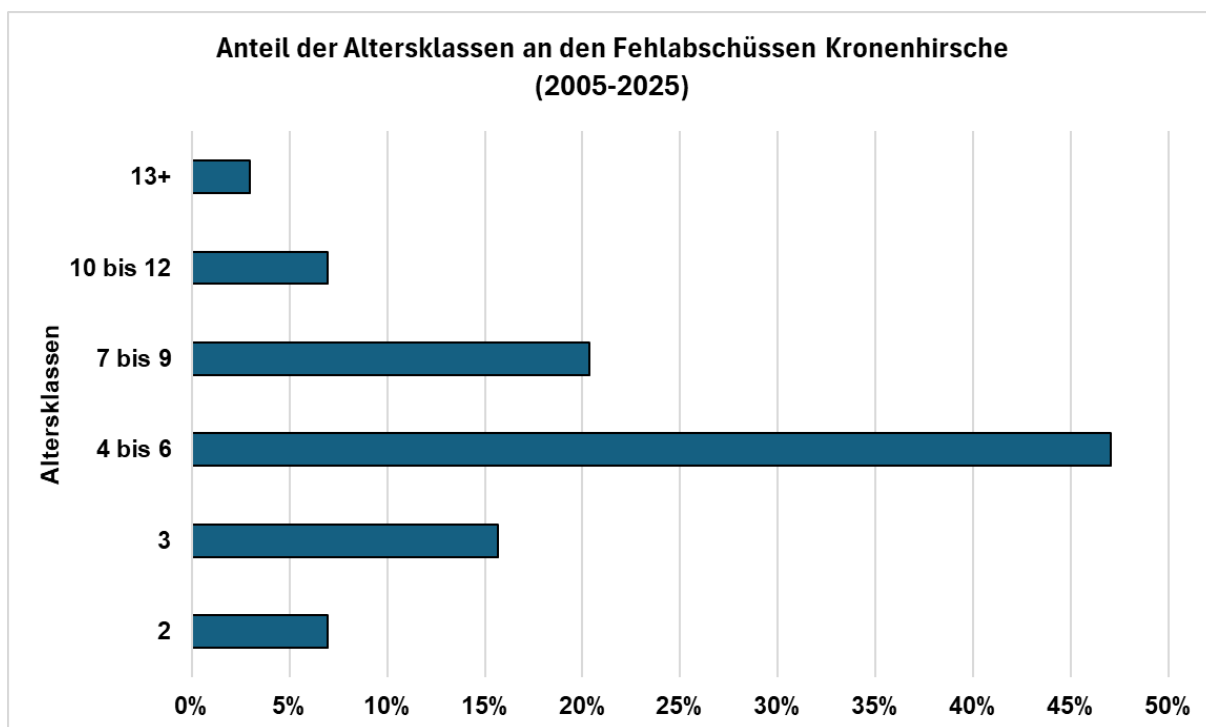
total da la populaziun. Igl è impurtant, che l'influenza dal luf sin la populaziun da tschiervs vegn er vinavant observada ed examinada a maun da las datas da prelevaziun. Dapli savida ch'è avant maun e pli exact ch'ins po resguardar l'influenza dal luf en la planisaziun da prelevaziun. Infurmaziuns detagliadas latiers chattais Vus sin la pagina d'internet dal UCP ([link](#)) e sin la pagina d'internet da la UGCP ([link al webinar](#)).

2.7 Pertge fa la protecziun dals tschiervs cun curuna senn per il chantun Grischun?

Cun circa 5 onns èn ils taur-s-tschierc creschids e furman lura per il solit da tuttas duas varts ina curuna. En populaziuns da tschiervs cun ina buna structura sociala, n'han els avant la vegliadetgna da 7 fin 8 onns strusch la pussaivladad da sa participar activamain a la reproducziun. Tar ils tschiervs sa fa il pli ferm animal valair durant la chalur e dat vinavant ses gens. Tar la reproducziun da tut la selvaschina d'ungha gioga questa selecziun sexuala ina rolla impurtanta per avoir populaziuns saunas a lunga vista. Ord vista genetica èsi perquai impurtant, ch'in dumber sufficient da tschiervs ferm po sa participar a la chalur.

Quant impurtant ch'igl è, d'avair tschiervs da plirs onns durant la chalur, mussa in studi da l'America dal Nord en moda fitg impressiunanta (ord Zeiler 2005). Pervia d'ina faussa chatscha devi tar ina populaziun da vapitis – il vapiti è il represchentant nordamerican dals tschiervs – mo anc tschiervs fitg giuven durant la chalur. Ils tschiervs pli madirs mancavan quasi dal tutfatg. Las vatgas vegnivan bain fertilisadas, la chalur durava dentant pli che 70 dis ed aveva lieu pli tard che normalmain. Pli tard, cura ch'i deva puspè avunda tschiervs da plirs onns, è la chalur puspè sa reducida a circa 40 dis. Pli tard ch'ina vatga vegn fertilisada e pli tard che la naschientscha ha lieu. Igl è cumprovà, ch'ils vadels che naschan tard, han ina schanza cleramain pli pitschna da survivor. D'ina vart è la qualitat dal pavel per la producziun da latg pli bassa vers la stad. Da l'autra vart manchentan ils vadels emnas impurtantas fin che l'enviern cumenza. Qua tras è la mortalitad durant l'emprim onn cleramain pli auta.

Ils squitsch da chatscha sin ils taur è fitg grond durant la chatscha auta grischuna. Igl è stringentamain necessari da garantir cun las Prescripziuns da chatscha, che avunda tschiervs possian daventar vegls. In sguard sin las datas da prelevaziun dals ultims 20 onns mussa, che la protecziun dals tschiervs cun curuna è in med adequat per reducir il squitsch da chatscha sin tschiervs da 5 onns e pli vegls. La gronda part dals tschiervs cun curuna sajettads illegalmain era tranter 4 e 9 onns (guardar grafica).

Illustraziun 2: La repartiziun tenor vegliadetgna dals tschiervs cun curuna sajettads illegalmain mussa, che la protecziun dals tschiervs cun curuna durant la chatscha auta è in instrument impurtant per reducir il squitsch da chatscha sin tschiervs da vegliadetgna mesauna.

Suenter ch'il tschierv cun curuna da tuttas duas varts è stà protegì cumplettaimain durant 12 onns, han ins dapi il 2004 puspè dà liber el durant dus dis. Quai è sa cumprovà fin oz, e l'intervenziun da chatscha chaschunada uschia tar ils tschiervs madirs, pon ins giustifitgar bain ord vista da la biologia da selvaschina.

2.8 Pertge èsi impurtant da proteger ils tschiervs cun cornas pli lungas che las ureglias durant la chatscha auta?

En il sistem da chatscha grischun è il squitsch da chatscha sin tschiervs masculins da la classa giuvna grond. Cunzunt la chatscha sin taurs-tscherv da 2 onns è intensiva. Quels tschiervs han numnadamain anc cleramain pli pauc experientscha e sa trategnan pli savens er ordaifer ils asils da selvaschina. Per che l'intervenziun en la classa d'animals giuvens na saja betg memia gronda e per laschar crescer suenter avunda animals da la classa da vegliadetgna mesauna, èsi impurtant d'avair restricziuns da chatscha. Igl è cumprovà scien-
tificamain, ch'ils fermes tschiervs lantschet daventan cun gronda probabladad fermes tschiervs da plirs onns. Ina cumpart suffizienta da tschiervs fermes en la classa da vegliadetgna mesau-
na e veglia è fitg impurtanta per ina populaziun da tschiervs sauna e natirala e per ina chalur che ha lieu en moda natirala. Cun la prescripziun, ch'ils tschiervs cun cornas pli lungas che las ureglias èn protegids cun excepziun da dus dis, vegni garantì, che avunda tschiervs ma-
sculins pon crescer en la classa da vegliadetgna mesauna, e quai malgrà il grond squitsch da chatscha sin tschiervs da 2 onns.

3 Chatscha da chavriels

3.1 Pertge èsi fitg impurtant da regular ils chavriels en il Grischun?

La regulaziun dals chavriels en il Grischun è fitg impurtanta ord vista da la tematica guaud-selvaschina, sco prevenziun d'accidents cun selvaschina e per evitar gronds dumbers da selvaschina morta. La populaziun da chavriels vegn influenzada fermamain da facturs externs. Envierns miaivels e l'absenza d'animals da rapina gronds en cumbinaziun cun la gronda prestaziun da reproducziun dals chavriels pon chaschunar in grond augment da la populaziun entaifer paucs onns. Sco las experientschas dal passà mussan, datti durant ils envierns dirs gronds dumbers da selvaschina morta. L'enviern 2017/18 èn per exempel vegnids registrads 3200 chavriels sco selvaschina morta. Il motiv per quest grond dumber da selvaschina morta n'è betg mo stà l'enviern dir, mabain la cumbinaziun cun las fitg grondas populaziuns da chavriels ch'i deva da quel temp en bleras parts dal chantun. Ch'ina reducziun da la regulaziun tras la chatscha procura per pli gronds dumbers da selvaschina morta, mussa er la cumparegliaziun da la perdita totala (chatscha e selvaschina morta) dals bucs e da las chauras. Tranter il 1996 ed il 2023 han ins registrà en il Grischun 10 641 bucs-chavriel tranter la selvaschina morta e 41 353 bucs-chavriel sajettads. Da l'autra vart èn vegnidas registradas 13 764 chauras sco selvaschina morta e 31 554 chauras sajettadas. Quai èn pia circa 10 000 animals feminins pli pauc ch'èn vegnids prelevads. La cumpart da selvaschina morta era pia tar ils bucs tar var 20 pertschient e tar las chauras tar bundant 30 pertschient. Tar ils ansiels-chavriel era la cumpart da selvaschina morta tar quasi 80 pertschient.

Sche las populaziuns da chavriels vegnan reguladas sur la selvaschina morta, ha quai per il pli lieu en la segunda mesadad da l'enviern, cura ch'ils animals han consumà lur reservas. Ord vista da la tematica guaud-selvaschina è quai problematic. Avant vegn il spazi da viver numnadamain utilisà sur plirs mais. Sco selectader da concentrats nizzegian ils chavriels l'entir onn fitg gugent parts da bostgs, en spezial brumbels e chatschs giuven. Ord vista da la tematica guaud-selvaschina èsi perquai ina differenza, sch'in chavriel vegn sajettà l'atun durant la chatscha, u sch'el crappa durant la segunda mesadad da l'enviern. La chatscha da chavriels è però er fitg impurtanta sco prevenziun d'accidents cun selvaschina. Pli blers chavriels che sa trategnan en in spazi da viver e pli savens ch'i po dar accidents cun selvaschina. Infurmaziuns detagliadas latiers chattais Vus sin la pagina d'internet dal UCP en il document Planisaziun da chatscha Chavriel ([Publicaziuns – Fegls d'infurmaziun, Publicaziuns, Projects](#)).

3.2 Co vegn l'influenza dals animals da rapina gronds resguardada en la planisaziun da la prelevaziun da chavriels?

Las differenzas specificas per la schlattaina sco grondezza dal corp e pais èn pitschnas tar ils chavriels. Pervia da quai vegnan chauras e bucs stgarpads circa tuttina savens d'animals da rapina gronds. Quai è auter che tar ils tshiervs, nua ch'ils lufs stgarpan principalmain animals feminins e vadels, perquai che quels pon sa dustar main bain. La planisaziun da prelevaziun dal chavriel en il Grischun ha il grond avantatg, ch'ella vegn fatga pir l'october. La preda da bucs durant la chatscha auta serva en quest connex sco indicatur actual da la populaziun. Suentar la chatscha auta vegn calculà, sin basa da la preda da bucs, il plan da prelevaziun per chauras ed ansiels per mintga regiun da chavriels.

Sch'i dat pli paucs chavriels pervia da l'influenza dals animals da rapina gronds, vegnan sajettads main bucs. Il plan da prelevaziun per chauras ed ansiels è perquai lura pli bass. L'influenza dals animals da rapina gronds vegn perquai resguardada directamain en il plan da prelevaziun per ils chavriels. Infurmaziuns detagliadas latiers chattais Vus sin la pagina d'internet dal UCP en il document Planisaziun da chatscha Chavriel ([Publicaziuns – Fegls d'infurmaziun, Publicaziuns, Projects](#)).

3.3 Pertge fa la regla da 16 cm senn tar la chatscha da bucs en il Grischun?

La preda da chavriels sto, tenor las prescripziuns dal UFAM, sa cumponer da var 40 pertschient chavriels giuvens (ansiels ed animals dad 1 onn) e da 60 pertschient chavriels creschids (2 onns e pli vegls). Tar la chatscha da chauras vegn quai garantì cun la protecziun da la chaura lactanta. Qua tras è il squitsch da chatscha sin sterlas-chavriel numnadamain aut (betg lactantas e pli simplas d'observar). Tar il buc è quai in pau pli difficil, perquai che la chatscha sin tal è tradiziunalmain pli intensiva. La finamira da bleras chatschadras e da blers chatschaders grischuns è quella, da sajettar in buc-chavriel cun ina trofea uschè ferma sco pussaivel. Quai cumprova la gronda cumpart da bucs da sis en la preda da bucs. Dapi il 1991 è questa cumpart tar 62 pertschient.

En la perioda dal 1996 fin il 2023 èn vegnids sajettads 22 665 bucs da sis permess (> 16 cm) e 13 505 bucs lantschet / furtget permess (< 16 cm). 99 pertschient dals bucs da sis permess eran da 2 onns u pli vegls. 80 pertschient dals bucs lantschet / furtget permess eran dad 1 onn e 20 pertschient da 2 onns u pli vegls. En la medema perioda èn vegnids sajettads 1634 bucs da sis betg permess (< 16 cm) e 944 bucs lantschet / furtget betg permess (> 16 cm). 74 pertschient dals bucs da sis betg permess (< 16cm) eran da 2 onns u pli vegls. 89 pertschient dals bucs lantschet / furtget betg permess (> 16 cm) eran da 2 onns e pli vegls.

Cun var 30 pertschient chavriels giuvens na po la preda da bucs dal Grischun betg ademplir las prescripziuns dal UFAM. Grazia a l'intervenziun pli gronda tar las chauras dad 1 onn vegn ademplida la prescripziun da 40 pertschient animals giuvens en tut la preda da chavriels (bucs e chauras). La regla da 16 cm fraina l'intervenziun tar ils bucs da 2 onns e pli vegls, ch'è gia gronda. Sch'ins aboliss tala, avess quai per il Grischun en mintga cas effects negativs sin la structura da vegliadetgna da la preda da bucs-chavriel, perquai che la cumpart da bucs dad 1 onn sa reduciss. Infurmaziuns detagliadas latiers chattais Vus sin la pagina d'internet dal UCP en il document Planisaziun da chatscha Chavriel ([Publicaziuns – Fegls d'infurmaziun, Publicaziuns, Projects](#)).

3.4 Pertge èsi impurtant da sajettar ansiels-chavriel?

La chatscha sto intervegnir en moda natirala e persistente en la natira. Tranter auter vul quai dir, che la structura da vegliadetgna da la preda da chatscha sto sumegliar a quella da la populaziun. Ils pli blers animals d'ina populaziun èn adina animals giuvens. L'intervenziun en la classa da giuventetgna (ansiels ed animals dad 1 onn) è perquai centrala per regular persistentamain ina populaziun. L'Uffizi federal d'ambient prescriba per la planisaziun da prelevaziun dals chavriels, ch'ina preda da chavriels sto sa cumponer d'almain 25 pertschient ansiels u da 40 pertschient ansiels e chavriels dad 1 onn. En il Grischun vegn quai garantì grazia al grond squitsch da chatscha sin chavriels dad 1 onn (cunzunt sterlas-chavriel). Oravant tut tar grondas populaziuns è la chatscha d'ansiels dentant fitg impurtanta per ademplir questa prescripziun. Per quest motiv è la chatscha d'ansiels-chavriel vegnida regionalisada il

2022 per la chatscha auta e vegn realisada mo là, nua che las populaziuns da chavriels èn mesaunas fin grondas.

Ultra da quai ston ins resguardar: Sch'i na vegn fatg nagina chatscha d'ansiels-chavriel è persuerter la mortalitad natirala pli gronda. Sch'ins guarda tut las perditas d'ansiels-chavriel tranter il 1996 ed il 2023, sa mussi che la cumpart da selvaschina morta importa quasi 80 pertschient. Tut en tut han ins durant quest temp registrà 17 788 ansiels-chavriel tar la selvaschina morta e mo 5669 sajettads. Quai mussa, ch'ins pudess prelevar cleramain dapli tras la chatscha. Examinaziuns fatgas en il Grischun han mussà, ch'ins na po a partir dal november strusch differenziar corporalmain ils ansiels dals chavriels creschids. Ils ansiels han dentant cleramain pli pitschnas reservas da grass e moran perquai pli savens durant l'enviern. La chatscha d'ansiels-chavriel ha perquai in ferm effect compensatoric, perquai ch'ella preleva animals che han durant l'enviern ina pli gronda probabilitad da murir.

Cun sajettar ansiels-chavriel n'influenzescha la chatschadra u il chatschader betg essenzialmain la populaziun da chavriels da la proxima primavera, reducescha però la surutilisaziun dals spazis da viver durant l'enviern. Ord vista da la tematica gaud-selvaschina è quai fitg impurtant. Ultra da quai po la meglra regulaziun da la populaziun d'ansiels-chavriel contribuir en moda positiva a la prevenziun d'accidents da traffic. Infurmaziuns detagliadas latiers chattais Vus sin la pagina d'internet dal UCP en il document Planisaziun da chatscha Chavriel ([Publicaziuns – Fegls d'infurmaziun, Publicaziuns, Projects](#)).

3.5 Reducescha ina chatscha intensiva da chauras la purschida da bucs en il territori da chatscha?

Er oz pensan anc bleras chatschadras e chatschaders, ch'i dettia en il territori da chatscha dapli e megliers bucs, sche las chauras-chavriel vegnian schanegiadas. Questa supposiziun è vegnida refutada en bleras lavurs da perscrutaziun. Durant la stad na gioghi per la tschernina dal spazi da viver dals bucs nagina rolla, sch'igl ha là chauras u betg. Ils bucs, per il solit a partir da 2 onns, defendan tut tenor autezza lur reviers tranter l'avrigl e l'avust. Il motiv principal per il cumportament territorial vegn considerà en la segirezza dal spazi liber (Zeiler 2009). Quel garantisce, che la chalur possa avoir lieu en l'agen territori e che las chauras possian vegnir fertilisadas senza il disturbi d'auters bucs. Durant la chalur èsi numnadamain uschia, che las chauras tschertgan ils reviers da bucs e tschernan il buc. En differents projects han ins pudì mussar, ch'i sa trategnevan durant la chalur pliras u damain chauras en differents reviers da bucs, quai tut tenor la fermezza dal buc. I na fa perquai betg senn da schanegiar las chauras-chavriel, per ch'ins haja dapli u pli gronds bucs.

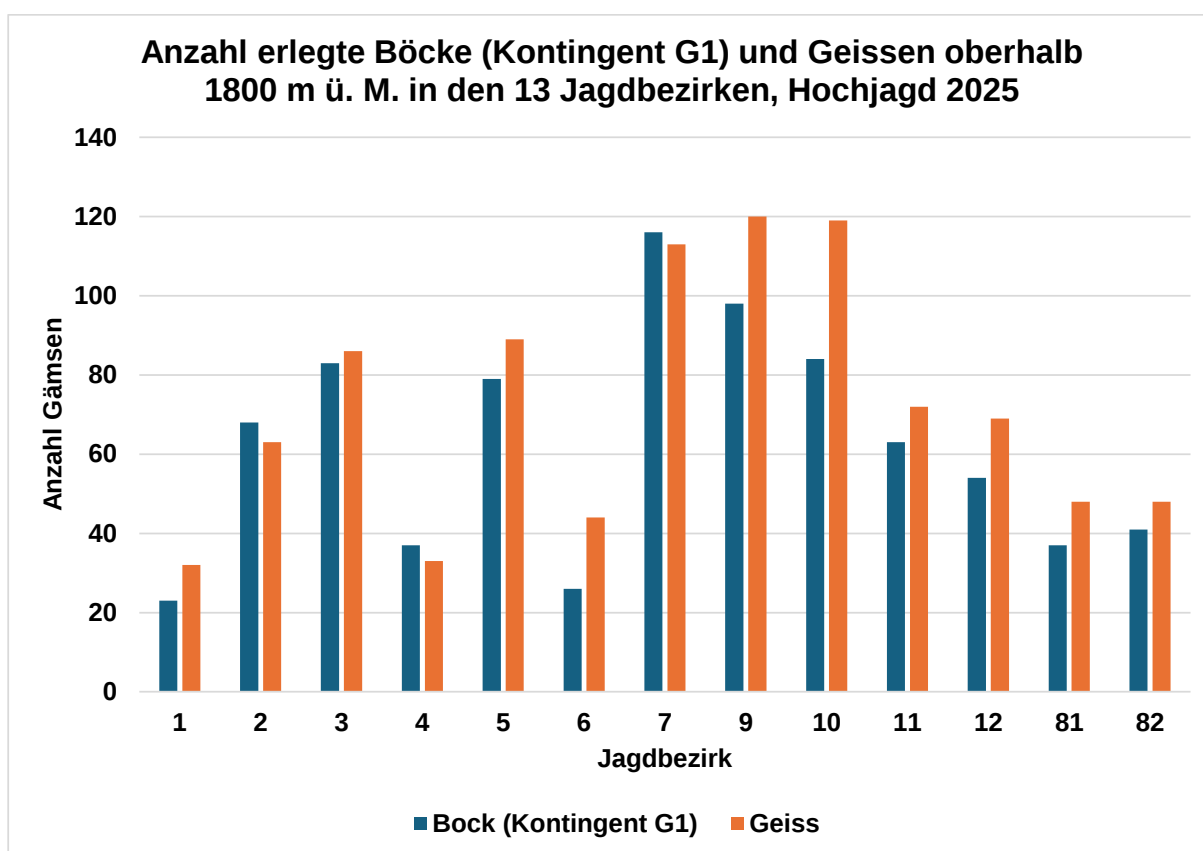
4 Chatscha da chamutschs

4.1 Procura la chatscha facilitada da chauras dad 1 onn sut la curva d'autezza per in turissem da bucs en territoris bain accessibels?

Questa dumonda pon ins responder bain a maun da las datas da prelevaziun da la chatscha auta 2025. Durant la chatscha auta 2025 èn vegnids sajettads 1025 chamutschs sut 1800 m s.m., pia en il territori da gaud, da quai eran 545 animals masculins e 477 animals feminins. 229 dals 477 chamutschs feminins èn stads animals dad 1 onn (47,8 pertschient) e 248 chauras da 2 onns e pli veglias. 186 dals 545 chamutschs masculins èn stads animals dad 1 onn e 359 bucs da 2 onns e pli vegls. Sut 1800 m s.m. è la relaziun tranter las schlattainas

pia levamain spustà a favur dals animals masculins. Cun 359 animals è il squitsch da chatscha sin bucs da 2 onns e pli vegls qua relativamain grond.

Sur 1800 m s.m. è vegnids sajettads 1838 chamutschs durant la chatscha auta 2025; 902 animals masculins e 936 animals feminins. Sur il guaud è la relaziun tranter las schlattainas pia fitg equilibrada, quai cun in lev spustament a favur dals chamutschs feminins. Sch'ins guarda la preda da chatscha sur 1800 m s.m. en ils 13 districts da chatscha sa mussi, ch'i n'ha dà en naging district da chatscha cleramain dapli sajettadas da bucs che da chauras sur il cunfin dal guaud (guardar illustraziun 1). Per consequenza pon ins excluder, che la facilitaziun da la chatscha sut la curva d'autezza procura per in pli grond squitsch da chatscha sin ils bucs sur il cunfin dal guaud. Guardà localmain poi dentant capitar, ch'ina buna avertura d'in territori da chatscha, sco p.ex. enturn ospizis da vias da pass, procura per in pli grond squitsch da chatscha sin ils bucs-chamutsch. Per garantir er qua en cas da basegn ina chatscha persistenta da las populaziuns, han ins però gia en il passà decretà asils da selvaschina.

Illustraziun 1: en naging dals 13 districts da chatscha pon ins constatar, ch'i vegnan sajettads cleramain dapli bucs (contingent G1) che chauras sur 1800 m s.m. Ins po pia excluder, che la facilitaziun da la chatscha sut la curva d'autezza procura per in memia grond squitsch da chatscha sin ils bucs sur il cunfin dal guaud.

4.2 Pertge datti sut la curva d'autezza facilitaziuns da las prescripziuns da chatscha?

Il guaud tutga tar il spazi da viver natiral dal chamutsch. Fitg gugent dovra el sco quartier guauds stips e tals cun blera grippa. Sco animal cun pasculaziun maschadada po il chamutsch influenzar fitg la regiuvinaziun natirala dal guaud, e quai localmain fin regionalmain. Perquai è la chatscha da chamutschs en il guaud fitg impurtanta per pudair garantir ina

regiuvinaziun dal gaud persistenta. La chatscha da chamutschs en il gaud è però preten-siosa, particularmain l'observaziun da chauras da plirs onns (lactantas / betg lactantas). Cha-mutschs giuvens (animals dad 1 u da 2 onns) pon vegnir observads bain en il gaud. En il rom d'in contingent supplementar dastga perquai vegnir sajettà sut la curva d'atezza in chamutsch supplementar dad 1 onn (masculin u feminin) per chatschadra u chatschader. Plinavant na valan las disposiziuns restrictivas per la chatscha d'animals dad 1 onn e da chauras da 2 onns (limitaziun da la grondezza da cornas) betg sut la curva d'atezza. Cun determinar la curva d'atezza (tut tenor territori tranter 1400 e 1800 m s.m.) po il squitsch da chatscha vegnir regulà bain en il gaud. Quai è impurtant, perquai che la populaziun da chamutschs sur il cunfin dal gaud na duai vegnir reducida en nagina regiun dal chantun. Sur il cunfin dal gaud èn las populaziuns da chamutschs adattadas ed i na dat nagins pli gronds conflicts cun questa spezia d'animals. Per regiuvinar persistentamain ils gauds èsi er fitg impurtant da proteger ils spazis da viver nunproblematics da chamutschs cunter distur-bis, e quai ultra d'ina chatscha da chamutschs intensiva en il gaud. En differents territoris dal Grischun sa radunan blers chamutschs en gauds da protecziun stips e cun paucs disturbis, perquai ch'ils spazis da viver sur il cunfin dal gaud èn exposts a fermis disturbis tras l'uman. Exempels enconuscents èn il Schwarzwald a Cuira sut il territori da Bram-brüesch, che vegn utilisà intensivamain dal turissem, sco er il Mezzaselverwald ed il Gruo-bawald a Claustra sut il territori da Madrisa che vegn utilisà intensivamain.

4.3 Pertge sto la chaura-chamutsch vegnir sajettada avant il buc en il Grischun?

Tenor las prescripziuns legalas èsi da reglar la chatscha uschia, che la grondezza da las populaziuns è adattada al spazi da viver e che las populaziuns han ina structura natirala. Ina structura natirala da las populaziuns vul dir, che la relaziun tranter las schlattainas è equili-brada e ch'igl exista ina structura da vegliadetgna cun avunda animals da la classa mesauna e veglia.

Tar ils chamutschs è il grad da difficultad different per la chatscha da las schlattainas. Entant che oravant tut ils bucs giuvens pon vegnir sajettads facilmain, è la chatscha da chauras-chamutsch pretensiosa. Quai è cunzunt il cas, perquai ch'i dastgan vegnir sajettadas mo chauras-chamutsch betg lactantas. Senza las prescripziuns respectivas èsi sa mussà avant il 1990, ch'il squitsch da chatscha sin il buc-chamutsch era cleramain pli ferm che quel sin la chaura. Sch'ins guarda per exempel la structura da schlattaina e da vegliadetgna da la cha-tscha auta dals onns 1971 fin 1974, sa mussi, ch'i eran vegnids sajettads fitg blers bucs e mo paucas chauras. La consequenza da quai è stà quella, che las populaziuns avevan clera-main memia paucs bucs da vegliadetgna mesauna e veglia. Durant la chalur e per il svilup da las populaziuns da chamutschs èn ils bucs-chamutsch pli vegls fitg impurtants. Ultra da quai era la relaziun tranter las schlattainas entaifer la populaziun sa spustada cleramain a favur da las chauras, ed en bleras regions dal Grischun n'eri betg pussaivel da regular suffi-zientamain las populaziuns da chamutschs. Il squitsch da chatscha sin las chauras (purta-dras da l'augment da la populaziun) era cleramain memia bass.

Cun la regulaziun «chaura avant buc» garantescha il chantun Grischun ina relaziun equili-brada quasi perfetgamain tranter las schlattainas. La structura da vegliadetgna da las prele-vaziuns annualas da chamutschs è tar tuttas duas schlattainas fitg natirala, e mintg'on ed en tut las regions vegnan sajettadas er chauras e bucs fitg vegls. Quai è in indizi impurtant, che la populaziun da chamutschs vegn regulada en moda persistenta. Differents auters chantuns e systems da chatscha han er oz anc il problem, ch'i vegnan sajettads cleramain

dapli bucs che chauras e ch'il squitsch da chatscha sin il buc sto vegnir regulà cun restricziuns supplementaras.

4.4 Pertge datti in contingent da tgira spezial? Na vegn il squitsch da chatscha sin ils chamutschs qua tras betg rinforzà supplementarmain?

La chatscha sin animals debels è impurtanta ord vista da la protecziun dals animals e da la planisaziun da chatscha ed ina incumbensa impurtanta da la chatscha. En il sistem da chatscha grischun è la chatscha da chamutschs restrenschiada fermamain sur la curva d'autozza. Per chatschadras u chatschaders dastgan vegnir sajettads ina chaura ed in buc. Cun il contingent da tgira ha la chatschadras u il chatschader la pussaivladad da sajettar supplementarmain al contingent regular da chamutschs in animal debel e da far uschia ina prelevaziun che fa senn. Per il svilup da las populaziuns è quai nunproblematic, perquai ch'ils criteris da tgira èn d'ina vart definids uschia, ch'i pertutga animals debels areguard lur pais. Quels animals han savens ina bler pli pitschna schanza da survivor. La chatscha da tals animals ha perquai in effect ferm compensatoric sin las populaziuns. Da l'autra vart sa mussi, ch'il contingent da tgira na procura betg per ina considerabla prelevaziun da chamutschs supplementara. L'onn 2025 èn vegnids sajettads 254 chamutschs dal contingent da tgira; 112 animals masculins e 142 feminins. Da las 142 chatschadras e chatschaders che han fatg ina prelevaziun da tgira feminina, han mo 35 sajettà ina segunda chaura-chamutsch dal contingent G2. Perquai che bucs-chamutsch dad 1 onn, che correspundan als criteris da tgira, dattan liber il buc-chamutsch sco G4, po il contingent da tgira localmain er distgargiar il squitsch da chatscha sin la chaura.

4.5 Influenza dals animals da rapina gronds sin la populaziun da chamutschs e consideraziun en la planisaziun da chatscha

Ils chamutschs tutgan tar la preda natirala dal luf e dal luf-tscherver. Uschia vegnan lur populaziuns influenzadas directamain ed indirectamain dals animals da rapina gronds. Il post spezialisà per Ecologia dals carnivors e management dals animals selvadis KORA examinescha l'influenza dad omaduas spezias sin las populaziuns da chamutschs. Il project da luf-tscherver e chamutsch dal 2015–2018 ha mussà, ch'il luf-tscherver po avair in ferm effect particularmain sin chamutschs giuvens e vegls ([link al studi](#)). Bliers chamutschs èn cunzunt vegnids stgarpads en territoris che avevan ina buna populaziun da chamutschs e mo ina pitschna purschida da chavriels. Var dus terzs dals chamutschs stgarpads eran ansiels, animals dad 1 onn u chamutschs vegls. En quest connex èn cunzunt vegnids tschiffads chamutschs da guaud, quai che ha gidà a reducir ils conflicts da guaud e selvaschina.

Cun agid d'ina analisa dal DNA examinescha in studi actual las cumponentas dal nutriment specificas per la spezia en ils excrements dal luf. Ils emprims resultats mussan, che var 23,4 pertschient dals fragments da DNA en ils excrements da lufs derivan da chamutschs (32 pertschient da tschiervs e 25,4 pertschient da chavriels). Quai mussa, ch'er il luf po avair in grond effect respectiv sin las populaziuns regionalas da chamutschs. Quai dastgass cunzunt esser il cas en il guaud ([link al studi](#)).

Quants chamutschs che vegnan stgarpads mintg'onn da lufs e da lufs-tscherver, na pon ins betg quantifitgar per il Grischun. La probabilitad da chattar chamutschs stgarpads è fitg pitschna. Perquai ch'els èn plitost pitschens vegnan els numnadamain utilisads fitg svelti, tutina sco vadels-tschier. Ils resultats da perscrutaziun da la KORA mussan dentant, che la cumbinaziun da luf-tscherver, luf e chatscha po reducir la populaziun da chamutschs. La mortalitad dals ansiels che vegn augmentada tras animals da rapina gronds, procura per ina

purschida pli gronda da chauras-chamutsch betg lactantas che dastgan vegnir sajettadas da las chatschadras e dals chatschaders. Il squitsch da chatscha sin la classa mesauna sensibla po qua tras s'augmentar localmain e regionalmain, quai che procura per reducziuns da las populaziuns.

En connex cun l'effect dals animals da rapina gronds sin las populaziuns da chamutschs è ina sfida quella, ch'i n'è strusch pussaivel da far dumbraziuns da chamutschs en il guaud. L'influenza dals animals da rapina gronds ha dentant per gronda part lieu en il guaud. Ultra da quai na reduceschan ils animals da rapina gronds betg mo il dumber da chamutschs en il guaud, mabain procuran er per adattaziuns dal cumportament. Ins sto partir dal fatg, ch'ils chamutschs guntgeschan pli e pli il squitsch tras animals da rapina gronds e van perquai en territoris sur il cunfin da guaud ch'èn pli survesaivels. Per ina chatscha persistente èsi fitg impurtant, che las populaziuns da chamutschs vegnan survegliadas bain en il territori da chamutschs respectiv. Sch'i sa mussan reducziuns da las populaziuns, ston ils motivs vegnir considerads en moda complessiva. Sch'ins constatescha, che la cumpart da chauras-chamutsch da vegliadetgna mesauna è surproporziunalmain gronda, po quai esser in indizi per ina pli gronda mortalitad d'ansiels tras animals da rapina gronds. Alura dovri, sco actualmain en la part sura da la Surselva, restricziuns pli grondas tar la chatscha. En connex cun l'influenza dals animals da rapina gronds per las populaziuns da chamutschs, ston ins però er resguardar ils effects positivs. Il chamutsch po influenzar fitg la regiuvinaziun natirala dal guaud, e quai localmain fin regionalmain. Cunzunt l'influenza dal luf-tscheriver po meglierar cleramain la situaziun guaud-selvaschina.

4.6 Pertge dastga vegnir sajettà ubain in buc-chamutsch ubain in buc-chavriel durant la chatscha auta grischuna (cumbinaziun dal contingent da chamutschs e da chavriels)?

La cumbinaziun dal contingent da chamutschs e chavriels masculins è ina mesira impurtanta per proteger ils chamutschs. Il squitsch da chatscha sin il buc-chavriel è tradiziunalmain grond en il Grischun. Pervia da la cumbinaziun dal contingent da bucs-chamutsch e bucs-chavriel sto la chatschadra u il chatschader sa decider, sch'ella u el vul sajettar in buc-chavriel u far la chatscha da chamutschs sin tut ils contingents (chaura G2 e buc G1). Sch'i vegn sajettà in buc-chavriel, sa reducescha la motivaziun da sajettar ina chaura-chamutsch, quai che schanegia las populaziuns da chamutschs. La chaura-chamutsch vegn numnadamain savens sajettata cun la motivaziun da suenter pudair sajettar in buc-chamutsch. Exemplaricamain mussan quai las cifras da prelevaziun da la chatscha auta 2025. Mo 89 chatschadras e chatschaders han sajettà in buc-chavriel dal contingent R1 ed ina chaura-chamutsch dal contingent G2. La gronda part ha l'emprim sajettà la chaura-chamutsch dal contingent G2 e suenter in buc-chavriel.

Sch'i fiss pussaivel da sajettar l'entir contingent da chamutschs er suenter avoir sajettà in buc-chavriel, na stuessan ils chatschaders betg pli sa decider. Ins stuess partir dal fatg, ch'il squitsch da chatscha sin las chauras-chamutsch s'augmentass cleramain, e che l'intervenziun en la populaziun da bucs fiss suenter er memia gronda.

5 Chatscha bassa

5.1 Pon ins ozendi anc giustificgar la chatscha bassa grischuna ed en spezial la chatscha da spezias sensibilas?

Durant la chatscha bassa grischuna vegnan sajettadas spezias d'animals ch'èn tenor la glista cotschna classificgads en Svizra sco «periclitads potenzialmain (NT)» (giaglina da draussa, urblauna, lieur alva) u sco «vulnerabels (VU)» (lieur brina). Quai è mo pussaivel, sche la chatscha vegn fatga en moda persistente e na periclitescha betg las populaziuns. La chatscha è persistente, sch'ella è reglamentada tras prescripziuns e territoris da protecziun, sche las populaziuns vegnan survegliadas tras in monitoring, sche l'intervenziun da chatscha n'influenzescha betg en moda negativa las populaziuns e sch'i vegn cuntanschì cun la chatscha ina plivalur per la protecziun da las spezias. Tar la chatscha bassa grischuna vegnan quests puncts resguardads per la chatscha da tut las spezias. Las dumbraziuns da las populaziuns che vegnan fatgas sistematicain e mintg'onnn tras la surveglianza da chatscha èn la pli impurtanta basa per quai. Instruments impurtants per impedir ina intervenziun da chatscha memia gronda èn plinavant asils da selvaschina concepids en moda strategica e la reglamentaziun severa sur las Prescripziuns da chatscha, en spezial la restricziun d'utilisar vehichels a motor. Per exempel correspunda l'intervenziun tar il cot da draussa, cun ca. 80 fin 100 cots sajettads per onnn, a stgars 1 pertschient da la populaziun stimada. Er tar l'urblauna correspunda la prelevaziun ad ina fitg pitschna procentuala da la populaziun. Supplementarmain vegnan fatgas determinaziuns da la vegliadetgna tar la giaglina da draussa e l'urblauna, quai per eruir la cumpart d'animals giuvens da la preda da chatscha. En il senn d'ina utilisaziun persistente da resursas naturalas presta la chatscha a medem temp ina plivalur per la protecziun da las spezias permessas per la chatscha. L'uman protegia numnadain mo quai ch'el enconuscha. E cun la chatscha bassa sa fatschentan ils chatschaders cun las spezias e s'engaschan per lur protecziun. Quai sa mussa er cun las millis uras da tgira che vegnan prestadas mintg'onnn e ch'èn savens a favur da las spezias da chatscha bassa. Tras las datas obtegnidas durant la chatscha bassa contribuescha la chatscha a la realisaziun d'impurtantas lavurs da perscrutaziun che gidan la finala a chapir meglier las spezias. Cun las patentas da chatscha finanzieschan las chatschadras ed ils chatschaders da chatscha bassa plinavant cumplainmain il monitoring professiunal da las spezias permessas per la chatscha. Quest monitoring vegn fatg da collavuraturas e collavuratur dal UCP. La savida che vegn cuntanschida qua tras è ina gronda contribuziun per la surveglianza e per la protecziun da las spezias e da lur spazis da viver.

5.2 Porta la chatscha bassa grischuna ina plivalur per la perscrutaziun?

La chatscha bassa furnescha mintg'onnn fitg bleras datas preziasas per la perscrutaziun, ch'ins na pudess strusch rimnar senza la chatscha. Ina collavuraziun spezialmain intensiva han ins prestà per la perscrutaziun davart la lieur alva. En collavuraziun cun differentas instituziuns naziunalas ed internaziunalas han ins uschia en il passà fatg examinaziuns davart la genetica, sanadad, reproducziun, structura da vegliadetgna ed utilisaziun dal spazi da las lieurs alvas. L'onnn 1996 ha la collavuraziun cun la perscrutaziun cumenzà cun rimnar 88 provas per examinar il stadi da sanadad e la constituziun genetica da las lieurs alvas e brinas. Pli tard han ins cun la controlla dals uterus (madrass) obtegnì impurtantas enconuschientschas davart la prestaziun da reproducziun da las lieurs alvas. A partir dal 2011 han ins rimnà las ureglias e fotografias da lieurs alvas sajettadas, quai per examinar l'abiltad da la lieur alva da s'adattar a la midada dal clima en vista a la midada da colur. Las provas da las

ureglias han servì a la perscrutaziun dals mecanissem genetics ch'èn responsabels per la midada da la color. Cun las fotografias han ins pudì mussar, che betg mo l'atezza, mabain er la purschida d'exposiziuns al nord ha ina influenza sin il process da midar color.

Ina fitg impurtanta collecziun da datas è vegnida fatga il 2011 d'in survegliader da chatscha che ha durant la chatscha bassa prendì entaifer in'ura suenter che las lieurs alvas eran vegnidas sajettadas, provas per obtegnair la RNA che sa decumpona fitg svelt. Questa collecziun da datas ha mess las enconuschientschas da la genetica da las lieurs alvas sin in nov nivel e procurà per top publicaziuns internaziunalas ([\(PDF\) Transcriptomic regulation of seasonal coat color change in hares](#)).

5.3 Co guarda il monitoring da las spezias da chatscha bassa ora en il Grischun?

In monitoring professiunal da las spezias sensibilas da chatscha bassa è central, per pudair garantir la persistenza da la chatscha e per pudair prender mesiras en cas d'eventualas midadas. Il UCP fa mintg'onn dumbraziuns sistematicas da las giaglinas da draussa, urblaunas e lieurs brinas. Las taxaziuns han lieu en territoris da test ch'èn definids cleramain. Tar las giaglinas da draussa èn quai 13 territoris da test principals e 18 territoris da test secundars. Las dumbraziuns vegnan fatgas durant il temp da curtegiament. Registradas vegnan tut las giaglinas e tut ils cots da draussa ch'ins auda e vesa. En la statistica vegnan però integrads mo ils cots da draussa, perquai ch'ins po observar la giaglinas mo durant in curt temp en il lieu da curtegiament e perquai ch'ins na po pervia da quai betg cumparegliar las datas sur onns.

Er las dumbraziuns da las urblaunas vegnan fatgas durant il temp da curtegiament en 13 territoris da test ch'èn repartids sur l'entir chantun. La metodica corresponda per gronda part a quella da la dumbraziun da las giaglinas da draussa, cun excepziun ch'il territori vegn anc percurri a pe la damaun suenter la terminaziun da l'activitad da curtegiament. Er tar l'urblauna vegnan resguardads mo ils animals masculins en la statistica. Las datas da las dumbraziuns da giaglinas da draussa e d'urblaunas vegnan tramessas mintg'onn a la Vogelwarte, nua ch'ellas vegnan integradas en il monitoring naziunal.

Las lieurs brinas vegnan dumbradas mintg'onn en 18 territoris da test en l'entir chantun. La taxaziun vegn fatga durant la notg cun reflecturs e cun cameras termicas or da l'auto. Mintg'onn vegni tschertgà sin la medema ruta e circa il medem temp. La dumbraziun principala vegn qua fatga la primavaira, cura ch'ils prads cumenzan a daventar verds. En tscherts territoris da test vegn fatga ina segunda dumbraziun il november. Ils resultats portan impurtantas infurmaziuns davart il svilup da las populaziuns da lieurs brinas en il chantun. Ultra da questas dumbraziuns vegnan las lieurs brinas er dumbradas durant las taxaziuns da tschiervs. Er quests resultats pon ins cumparegliar sur ils onns in cun l'auter, perquai ch'i vegnan mintg'onn percurridas las medemas rutas cun l'auto.

Tar las lieurs alvas èn las dumbraziuns pli difficilas. Il spazi da viver da las lieurs alvas è mo en paucs lieus accessibel suffizientamain per pudair far dumbraziuns en in territori grond avunda. Perquai vegnan las lieurs alvas dumbradas sistematicamain mo en in territori dal district da chatscha 2 ed en dus territoris dal district da chatscha 9. Questas dumbraziuns han mintgamai lieu la primavaira, uschespert che las vias èn charrablas. La metodica che vegn applitgada è la medema sco tar las lieurs brinas.

Supplementarmain vegn fatga mintg'onn ina stimaziun professiunala da las populaziuns da tut las spezias da chatscha bassa tras la survegliadra u il survegliader da chatscha per ses

circul da surveglianza. En quest connex vegnan las populaziuns stimadas professionalmain en classas, e quai sin basa da las observaziuns directas ed indirectas che vegnan fatgas durant l'entir onn. Impurtanta en quest connex è cunzunt la stimaziun da las populaziuns en cumparegliaziun cun l'onn avant.

Per las ulteriuras spezias da chatscha bassa na vegni fatg naginas dumbraziuns spezialas. Vulps, tais e mustailids vegnan dumbrads il medem mument sco las lieus brinas ed alvas sco er durant la taxaziun dals tschiervs. Er questas datas furneschan infurmaziuns davart il svilup da las populaziuns, en spezial tar las vulps ed ils tais. Ils mustailids vesan ins mo darar, perquai ch'els sa trategnan plitost en il guaud che sin prads averts. Las cifras da la selvaschina morta ed er da la preda da chatscha èn ulteriurs indicaturs impurtants per il svilup da las populaziuns.

6 Manaschi da chatscha

6.1 Pertge èsi impurtant per il sistem da chatscha grischun da restrenscher l'utilisaziun da vehichels a motor?

En il chantun Grischun èsi fitg impurtant da restrenscher l'utilisaziun da vehichels a motor per garantir ina chatscha persistente tenor l'art. 1 da la Lescha chantunala da chatscha (LCC). Perquai ch'ins dastga duvra vehichels a motor mo fitg limitadamain per far il viadi en il territori da chatscha, è la chatscha en blers territoris cumbinada cun pli grondas distanzas a pe u cun il velo. Il squitsch da chatscha sa reducescha perquai cun l'augment da la distanza tar ils abitadis e tar ils territoris accessibels sur vias chantunalas, naziunalas u da colliaziun.

Sche vias da guaud, vias agriculas u d'alp pudessan vegnir utilisadas libramain cun vehichels a motor, fissan ils spazis da viver da spezias sensibilas subalpinas u alpinas sco chamutschs, lieus alvas, urblaunas u giaglinas da draussa, accessibels bler pli facilmain per las chatschadras ed ils chatschaders. Il squitsch da chatscha s'augmentass cleramain e stuess vegnir regulà cun prescripziuns supplementaras. Per exempel stuessan ils contingents vegnir restrenschids pli fitg, i duvrass ulteriurs asils da selvaschina en il territori dal cunfin dal guaud ubain restricziuns generalas localas per la chatscha sur ils secturs. Las Prescripziuns da chatscha stuessan vegnir definidas pli regionalmain e fissan uschia pli cumplitgadas per la chatschadra u il chatschader.

Ultra da quai gidan las fermas restricziuns d'utilisar vehichels a motor essenzialmain a pussibilitar in decurs da la chatscha cun uschè paucs disturbis e conflicts sco pussaivel. Ina schlucada avess per conseguenza, che las chatschadras ed ils chatschaders pudessan midar pli svelt il territori da chatscha e giessan pli savens er a chatscha en territoris da chatscha esters. Cun passa 5000 chatschadras e chatschaders s'augmentass il potenzial per disturbis e conflicts en spezial durant la chatscha auta.

6.2 E-bike – pertge sto l'admissiun dad e-bikes per las chatschas grischunas vegnir considerata criticamain?

Tenor la legislaziun da chatscha chantunala vegnan ils e-bikes considerads sco vehichels a motor. Las consequenzas d'ina pli ferma schlucada èn descrittas sut il punct 6.1. En cas ch'ins dess liber ils e-bikes, stuess ins resguardar supplementarmain, che quels èn concepids oz uschia, ch'ins po ir senza problems er sin sendas da viandar, sin trails u schizunt

sper las vias e sendas. Cun dar liber ils e-bikes fissan pia cleramain dapli territoris accessibels a motor, che sche mo ils autos vegnan dads liber. Ils effects negativs ch'èn descrits sut 6.1 ston perquai vegnir stimads sco fitg gronds en connex cun e-bikes.

Pervia da l'augment da l'utilisaziun recreativa èn ils disturbis en ils spazis da viver da la selvaschina s'augmentads fermamain dapi la pandemia da Covid-19. Ultra d'activitads betg reguladas sto il turissem da velo en ils territoris periferics savens vegnir considerà sco critic ord vista da la protecziun dals animals selvadis (guardar punct 7.1). Tar l'enquista davart l'analisa da la situaziun da la chatscha grischuna ha ina clera majoritad da las chatschadras e dals chatschaders inditgà, ch'ils disturbis tras persunas che tschertgan recreaziun engrevgeschian ina chatscha effizienta. Er l'Uffizi da chatscha e pestga giuditgescha quai uschia. En quest connex vegni spetgà da differentas gruppas d'interess (selvicultura, turissem, occurrenz grondas en il gaud), ch'ellas reduceschian ils disturbis per garantir ina chatscha effizienta. Cun dar liber ils e-bikes per als utilizar durant la chatscha stuess ins partir dal fatg, che quels vegnissan duvrads er sin sendas da viandar e sin trails periferics. Ils disturbis da spazis da viver periferics tras chatschadras e chatschaders s'augmentassan uschia. Sch'ins pudess lura vinavant pretender restricziuns d'autras gruppas d'interess a favur d'ina chatscha effizienta, è da dubitar.

6.3 Na fissi betg raschunaivel, sche la chatschadra u il chatschader dastgass charrar enavos tar la chamona da chatscha, suenter ch'ella u el ha preschentà la preda?

La ferma restricziun d'utilisar vehichels a motor è in important instrument per garantir ina chatscha persistente tenor l'art. 1 da la Lescha chantunala da chatscha (guardar punct 6.1). Sche la chatschadra u il chatschader maina cun il vehichel a motor la preda en la val, sto ella u el suenter puspè far il viadi a pe u cun il velo enavos en il territori da chatscha. Questa regola vala per tut las chatschadras e tut ils chatschaders. Tuts vegnan tractads egualmain.

Sch'ins dastgass suenter la preschentaziun far il viadi enavos en il territori da chatscha cun in vehichel a motor, fiss quai ina fitg gronda sfida per la controlla. Cun passa 5000 chatschadras e chatschaders fissi difficil da controllar, tgi che charrescha giustificadamain en il territori da chatscha e tgi betg. Ultra da quai profitassan mo chatschadras e chatschaders che van a chatscha davent dad ina chamona. Sch'in chatschader cun ina chamona sin 2000 m s.m. sajetta ina chaura-chamutsch e porta quella giu en la val, dastgass el pia returnar cun il vehichel a motor. Il chatschader ch'è ascendì la bun'ura a pe e che sajetta ina chaura-chamutsch en il medem lieu, stuess suenter puspè far il viadi a pe u cun il velo per ir a la chatscha dal buc. Questa regola chaschunass pia in tractament inegal da chatschadras e chatschaders cun e senza chamona. Ultra da quai profitassan mo ils chatschaders en quels territoris da chatscha ch'èn accessibels cun vehichels a motor. Sco alternativa datti gia oz la pussaivladad da laschar transportar davent e preschentar in animal sajettà d'ina terza persuna.

6.4 Pertge ston ins examinar criticamain la libra tscherna dal caliber per il Grischun, cumbain che la chatscha da selvaschina d'ungla vegn fatga uschiglio dapertut cun calibers pli pitschens?

Il caliber minimal da 10,2 mm è vegnì introducì l'onn 1903 en il Grischun, quai per stgaffir las medemas premissas per tut las chatschadras e tut ils chatschaders. Bliers chatschaders utilisavan quella giada armas d'ordonanza, entant che las armas da chatscha modernas eran pli charas e pussibilitavan distanzas da sajettar pli grondas. La limitaziun dal caliber ha qua

tras restrenschi il radius d'acziun dals sajets ed ha er gidà a proteger la selvaschina, cunzunt ils chamutschs.

La distanza da sajettar era fermamain restrenschida cun las ballas grevas cun plum dal caliber 10,3. Ils ultims 25 onns èn però las ballas senza plum sa messas tras. Quellas èn pli levas ed han ina prestaziun ballistica bler pli gronda. Qua tras pon ins ozendi er sajettar selvaschina pli pitschna fin a la distanza maximala da 200 meters ch'è prescritta en la lescha.

Il caliber minimal da 10,2 mm ha clers avantatgs dapi il scumond da muniziun cun plum. Quai mussa er il svilup en differents auters sistems da chatscha, nua ch'ins dovra savens puspè calibers pli gronds. Ils calibers gronds furneschan dapli energia, in meglier effect tras penetraziun ed ina pli gronda segirezza da mazzar, cunzunt en cas da posiziuns da sajettar ch'èn lunsch davent u nauschas. Ils calibers pitschens restan dentant populars per il trena-ment, perquai ch'il cuntrapul è pli debel e perquai che la muniziun d'exercitar è cleramain pli favuraivla. Uschia sa mussi er en il Grischun, ch'i vegn exercità ozendi durant la stad savens cun calibers pli pitschens e che la midada al caliber 10,3 vegn fatga pir curt avant il cumenzament da la chatscha.

En connex cun la discussiun davart la libra tscherna / schluccada da la limitaziun dal caliber en il Grischun datti differentas dumondas avertas. Avant in'eventuala adattaziun da la basa legala ston quellas vegnir scleridas cun quità. Resguardar ston ins particularmain las differenzas dal Grischun cumpareglià cun auters sistems da chatscha da patenta e da revier. En il Grischun van bleras chatschadras e chatschaders il medem mument a chatscha en in territori stretg e realiseschan en curt temp fitg grondas preda da selvaschina. Durant l'emprim di da chatscha vegnan uschia mintg'onn sajettads bler dapli che 1000 tocs selvaschina d'ungla. Ina midada dal caliber pudess avair effects sin la tschertga posteriura, la protecziun dals animals e l'igiene da la charn da selvaschina. Quests effects stuessan vegnir examinads conscienziusamain. Ultra da quai sto er vegnir resguardà il futur dal caliber 10,3 x 60R, che vegn praticamain mo duvrà en il Grischun. En quest connex èsi intschert, sch'ils gronds producents producissan anc questa muniziun, sch'ella vegniss mo anc duvrada d'ina part dals chatschaders grischuns.

En il rom da la proxima revisiun da la Lescha chantunala da chatscha vegni decidì, sch'ins vul vinavant restar tar il caliber minimal da 10,2 mm u sch'i duain vegnir approvads ulteriurs calibers. Per pudair prender questas decisiuns sin basas professiunalas, surdat il UCP il 2026 l'incumbenza da far in'expertisa externa davart ils avantatgs ed ils dischavantatgs d'ina schluccada da la limitaziun dal caliber.

6.5 Utilisaziun da traplas fotograficas tras l'Uffizi da chatscha e pestga

Per la lavur da l'Uffizi da chatscha e pestga è l'utilisaziun da traplas fotograficas in instrument da lavur indispensabel per il monitoring ed il management da differentas spezia da selvaschina. Guardà sur l'entir chantun utilisescha la surveglianza da chatscha maximalmain 300 traplas fotograficas. Tut quellas èn mintgamai segnadas cun l'intent e las datas da contact da la survegliadra u dal survegliader da chatscha. En connex cun la protecziun da personas e da datas tgira il UCP in barat regular cun l'incumbenza per la protecziun da datas dal chantun. Per ils organs chantunals vala la Lescha chantunala davart la protecziun da datas sco basa legala. Las traplas fotograficas dal UCP n'han betg l'intent d'elavurar datas da personas, mabain servan per survegliar e registrar las populaziuns d'animals selvadis. Sche personas, vehichels u animals da chasa vegnan identifitgads, vegnan las fotografias stizzadas

immediatamain. Igl è da princip scumandà d'archivar, trametter vinavant u publitgar fotografias da personas e las infurmaziuns obtegnidas da talas. Consequentamain èsi er cler, ch'ils surpassaments che vegnan constatads grazia a maletgs da traplas fotograficas (p.ex. betg observar las zonas da paus per la selvaschina ubain utilizar vehichels a motor durant la chatscha), na vegnan betg chastiads. Pir en cas d'infurmaziuns davart malfatgs u delicts pon ils maletgs da las traplas fotograficas vegnir utilisads en cooperaziun cun la Polizia chantunala per far il scleriment penal. Infurmaziuns detagliadas davart l'utilisaziun da traplas fotograficas tras il UCP chattais Vus sin in feigl d'infurmaziun sin la pagina d'internet dal UCP ([Fegls d'infurmaziun – Fegls d'infurmaziun, Publicaziuns, Projects](#)).

6.6 Utilisaziun da traplas fotograficas tras las chatschadras ed ils chatschaders

Pli e pli savens vegnan las traplas fotograficas utilisadas da chatschadras e chatschaders en moda privata per observar animals selvadis ordaifer il temp da chatscha. Ins sto partir dal fatg, ch'il dumber da traplas fotograficas privatas è en l'entir chantun bler pli grond che quel da la surveglianza da chatscha. Cuntrari al diever tras ils organs chantunals (surveglianza da chatscha) è l'utilisaziun da traplas fotograficas tras personas privatas suttamessa a la Lescha federala davart la protecziun da datas. L'installaziun da traplas fotograficas tras chatschadras e chatschaders è da princip permessa ordaifer ils temps da chatscha, i ston dentant vegnir resguardads ils principis legals. Las traplas fotograficas ston vegnir designadas cun il num dal proprietari, incl. datas da contact, e cun l'intent da la trapla fotografica. Ultra da quai ston er personas privatas stizzar immediatamain fotografias da personas e na dastgan betg trametter vinavant u publitgar talas. Infurmaziuns detagliadas davart l'utilisaziun da traplas fotograficas tras chatschadras u chatschaders metta la UGCP ensemen sin in feigl d'infurmaziun che vegn publitgà, cura ch'el è pront, sin la pagina d'internet (www.bkpv.ch).

6.7 Pertge èn ils asils da selvaschina impurtants per il manaschi da chatscha?

Tut tenor spezia da selvaschina han ils asils da selvaschina ina differenta finamira. Tar la selvaschina da chatscha bassa sco lieurs, giaglinas dal pe pailus ed utschels da l'aua vegnan ils territoris impurtants per regla mess sut protecziun da chatscha. Per questas spezias è la surfatscha da protecziun gronda e cumpiglia passa 900 km². Per ils chavriels giogan ils asils da selvaschina ina rolla secundara, perquai che tant ils bucs sco er las chauras vivan territorialmain durant il mez onn da stad. En cas dal chamutsch gidan ils asils da selvaschina, che questa spezia possia utilizar bain la zona alpina che po vegnir disturbada facilmain tras la chatscha, ed a prevegnir localmain e regionalmain ad ina chatscha eccessiva da questa spezia. Per il tschierv èn ils asils da selvaschina il pli impurtant instrument per garantir ina repartiziun en l'entir spazi da viver da stad e per garantir in success da chatscha durablain grond. Sur ils ultims 50 onns han ins uschia sviluppà ina gronda rait da pitschens asils da selvaschina, cun la finamira d'evitar la migraziun spaziusa dals tschiervs en asils gronds ed en territoris ordaifer il chantun. Qua tras han ins cuntanschì ina repartiziun dals tschiervs en l'entir spazi da viver da stad. Durant la chatscha auta sustegna quai fermamain il success da chatscha. Var 50 pertschient dals tschiervs vegnan sajettads mintg'onnn enturn ils asils da selvaschina. Ina buna repartiziun en il spazi da viver da stad n'è dentant betg mo impurtanta per il success da chatscha, mabain er per evitar donns da selvaschina en il gaud e per ina chalur senza disturbis. En connex cun la determinaziun d'asils da selvaschina vegn adina er fatga ina consideraziun ord vista da la tematica gaud-selvaschina. Ultra da quai sa chatta ina gronda part da las plazzas da chalur entaifer asils da selvaschina. Quai è fitg impurtant,

per pudair garantir il settember ina chalur senza disturbis, malgrà la chatscha intensiva. Per ina sauna populaziun è quai numnadain da gronda impurtanza.

6.8 Tge puncts critics vesan ins areguard la patentà unitara per la chatscha auta e speziala?

Tar l'enquista davart l'analisa da la situaziun da la chatscha grischuna èn 52 pertschient da las chatschadras e dals chatschaders s'exprimids per ina patentà unitara per chatscha auta e speziala. Ord vista da l'Uffizi da chatscha e pestga datti tar ina patentà unitara però differents puncts ch'ins sto considerar criticamain.

La chatscha speziala ha la finamira d'ademplir ils plans da prelevaziun e d'adattar las populaziuns als spazis da viver d'enviern. Perquai è ella regulada regiunalmain. Il dumber da dis da chatscha po esser fitg different, tut tenor l'adempliment dals plans da prelevaziun durant la chatscha auta. En las regions che han vers la fin da l'atun grondas migraziuns en ils quartiers d'enviern, cunzunt or da territoris ordaifer il chantun u or d'asils gronds, dura la chatscha speziala per il solit pli ditg che en regions senza migraziuns spaziusas suror la region dals tschiervs. Per las chatschadras ed ils chatschaders signifitga quai, ch'i na dat betg dapertut las medemas pussaivladads d'ir a chatscha speziala. Ultra da quai n'è la schanza d'avair in success da chatscha betg en tut las regions tuttina gronda.

Il sistem actual ha l'avantatg, che la chatschadra u il chatschader po decider suenter la terminaziun da la chatscha auta e suenter la communicaziun dal plan da la chatscha speziala, sch'ella u el vul acquistar la patentà da chatscha speziala u betg. Tut tenor l'autezza dal plan da prelevaziun total e tut tenor la preda da chatscha è il plan da la chatscha speziala different, ubain ch'i vegn schizunt desistì d'ina chatscha speziala. Quai è tranter auter er il motiv, che la taxa fundamentala per ir a chatscha speziala importa 100 francs e ch'igl è lura da pajar taxas da prelevaziun per ils animals sajettads. Tut tenor il success da chatscha paja ina chatschadra u in chatschader dapli, quai ch'è ina soluziun faira.

Tar ina patentà unitara stuess almain la taxa per ir a chatscha speziala gia vegnir integrada en la patentà da chatscha auta. Per ademplir ils plans da prelevaziun regiunals fissi dentant er vinavant necessari da planisar regiunalmain la chatscha speziala. Ultra da quai mussa l'experiencescha da blers onns cun il sistem da chatscha speziala, che la regulaziun regiunala da la chatscha speziala (dretg d'ir a chatscha per la region respectiva) è necessaria, per garantir ina chatscha effizienta. Cun la patentà unitara na fissi pia betg pli pussaivel, che la chatschadra u il chatschader pudess decider suenter la terminaziun da la chatscha auta e cura ch'il plan da chatscha speziala è avant maun, sch'ella u el vul ir a chatscha speziala.

6.9 Pertge na dastgan ins avoir cun sai nagins chauns cun ir a chatscha auta, speziala e da capricorns, cun excepziun da chauns da sang cun ina permissiun valaivla per tschertgas posteriuras?

Per la chatschadra u il chatschader po quai avoir avantatgs sco er dischavantatgs da vegnir accumpagnà d'in chaun. Per fastizar selvaschina pon ils chauns porscher in grond avantatg. Perquai èsi scumandà per ils manaders da chauns da sang, che dastgan avoir cun sai il chaun durant la chatscha, da chatschar la selvaschina (art. 1 al. 2 OCCC). Chauns betg educads bain ed inquieti èn percenter plitost in dischavantatg per la chatscha. E quests effects negativs na pon betg mo pertutgar il possessur dal chaun, mabain er las autras chatschadras ed ils auters chatschaders en il territori. Ils disturbis che vegnan chaschunads da

chatschadras e chatschaders durant la chatscha ed ils effects negativs respectivs sin il manaschi da chatscha èn descrits en il chapitel 7.

Da prender cun sai chauns sto er vegnir considerà criticamain ord vista da la protecziun dals animals. Sch'i vegn sajettà sin insatge, sto la chatschadra u il chatschader controllar il culp. En quest connex fissi fitg carmalant da tschertgar cun il chaun il culp ed il territori enturn quel. I na fiss però cleramain betg en il senn da la protecziun dals animals, sche animals betg examinads vegnissan manads al culp. La lavur d'in tandem da tschertga posteriura po vegnir engrevgiada considerablamain tras quai.

En il sistem da chatscha cun passa 5000 chatschadras e chatschaders èsi fitg impurtant d'avair prescripziuns cun cleras finamiras, per garantir in manaschi da chatscha uschè nun-problematic ed effizient sco pussaivel cun mo paucs disturbis. Il scumond d'avair cun sai chauns è ina tala prescripziun. Per il manaschi da la chatscha na datti qua tras nagins avantatgs visibels. Er ils chatschaders considereschan per gronda part criticamain d'avair cun sai chauns durant la chatscha auta. Ina dumonda respectiva d'ina secziun envers la radunanza da delegads da la UGCP l'onn 2023 avevan ils chatschaders refusà cleramain.

7 Protecziun dal spazi da viver e cunter disturbis

7.1 Tge disturbis èn spezialmain problematic per la selvaschina?

Per ils remagliaders ch'èn da chasa en il Grischun (chamutsch, capricorn, chavriel, tschierv) pon ins dir en general, ch'ils facturs da disturbi ch'èn irregulars areguard il lieu ed il temp, han in effect da disturbi spezialmain grond. Per la selvaschina èn quests disturbis numnadamain sorprendents e betg calculabels (Reimoser 1999). Latiers tutgan tut las activitads che vegnan fatgas ordaifer las sendas, pistas, rutas u trails ch'èn previs per l'utilisaziun respectiva, e che vegnan uschia utilisads frequentamain. In grond effect da disturbi han pia las activitads sco ir cun skis sper las pistas, ir cun gianellas, freeriding, curren u ir cun mountain-bike ordaifer las sendas previsas, cursa d'orientaziun, geocaching, tschertgar bulais u ir a chatscha (Reimoser 1999, Hirnschall et. al. 2012). Cuntrari als tschiervs reageschan ils chamutchs e capricorns en moda fitg sensibla sin facturs da disturbi or da l'aria. Differents studis cumprovan, che chamutchs e capricorns reageschan cun fugias rasantas sin objects sgulants sco parasguladers u deltasguladers (Schnidrig 1994; Ingold 1999). Objects sgulants motorisads sco helicopters, aviuns pitschens u dronas pon tut tenor las uras dal di, la stagiun e l'autezza da sgular chaschunar fermas reacziuns da fuga tar tut las spezias da selvaschina d'ungla.

Tut tenor las uras dal di e la stagiun n'èn las spezias da selvaschina d'ungla betg tuttina sensibilas envers disturbis (Reimoser 2013). Il temp tranter stgir e cler sco er la notg, pia il temp che la selvaschina è principalmain activa, reageschan ils animals en moda spezialmain sensibla. Quai che pertutga las stagiuns, èn ils disturbis durant l'enviern spezialmain critics. Durant quest temp da mancanza da nutriment dovra la selvaschina d'ungla quietezza per duvrar uschè pouca energia sco pussaivel, ed il sistem energetic dals animals vegn influenzà fermamain tras disturbis (guardar 7.4).

7.2 Co disturban las chatschadras ed ils chatschaders sezs la selvaschina ed il manaschi da chatscha?

Ord vista da la selvaschina è la chatscha il pli grond disturbi che po capitar en in spazi da viver, perquai ch'ella ha in connex direct cun il privel da mort. Ma er indirectamain procuran

las chatschadras ed ils chatschaders – sco tut ils utilisaders da la cuntrada – per disturbis en ils spazis da viver da la selvaschina. Quests disturbis pon er avair in effect negativ sin il success da chatscha en in territori. Durant ils ultims 10 onns èn s'augmentads fermamain ils disturbis chaschunads dals chatschaders durant la notg ed il temp tranter stgir e cler. L'utilisaziun da visurs termics permetta da chattar ed observar selvaschina er en il stgir. Adina dapli chatschadras e chatschaders emprovan da trair a niz quest avantatg e sa movan a pe u cun vehichels a motor gia durant la notg u ditg avant las uras da sajettar. Quai ha ils medems effects sin il cumportament e sin la repartiziun da la selvaschina sco tut ils auters disturbis durant la notg u durant il temp tranter stgir e cler. Per garantir ina chatscha effizienta cun uschè paucs disturbis sco pussaivel, ma cunzunt er per mantegnair a lunga vista la chapientscha da las autras gruppas d'utilisaders, che ston sa restrenscher a favur d'ina chatscha effizienta, èsi qua dumandà da mintga singula chatschadra e da mintga singul chatschader d'esser fitg sensibilisà. Ina gronda sensibilidad areguard disturbis da la selvaschina ston las chatschadras ed ils chatschaders er avair ordaifer ils temps da chatscha. En spezial cun tschertgar cornas bittadas giu il favrer e mars vegn la selvaschina disturbada fermamain en blers quartiers d'enviern dal chantun. Per gronda part èn quai chatschadras e chatschaders che tschertgan cornas bittadas giu.

7.3 Co pon las chatschadras ed ils chatschaders evitar disturbis da la selvaschina ed effects negativs sin il success da chatscha?

Spezialmain impurtant è il cumportament da las chatschadras e dals chatschaders curt avant la chatscha, avant e suenter las uras da sajettar e durant la notg. Sch'i vegn chaminà u charrà sin sendas e vias ch'èn uschiglio senza traffic da peduns u motorisà durant la notg, ha quai effects sin il cumportament da la selvaschina e sin il success da la chatscha il proxim di. Perquai duess quai vegnir impedì tant sco pussaivel. Er sch'i vegn chaminà en il territori da chatscha, costruì sezs d'observar u fatg autras activitads curt avant il cumenzament da la chatscha en ils spazis da viver da la selvaschina, po quai midar la repartiziun da la selvaschina ed influenzar il success da chatscha en moda negativa. En in sistem da chatscha cun in curt temp da chatscha da 21 dis e pli che 5000 chatschadras e chatschaders èsi decisiv per il success da chatscha da mintga singula chatschadra u chatschader, ch'ins è conscient dals effects da l'agen cumportament sin la selvaschina e ch'ins emprova d'evitar disturbis betg necessaris uschè bain sco pussaivel. Il success da chatscha pon las chatschadras ed ils chatschaders però er meglierar cun ina buna collavuraziun durant l'ir a chatscha. Gruppas da chatscha che coopereschon e collavuran bain han savens dapli success e disturban clementer main pli pauc ina l'autra.

7.4 Pertge èn ils asils da chatscha impurtants er durant envierns miaivels ed en regions bassas?

Durant l'enviern e per part er durant il temp da paregliament, da cuaditsch e d'allevament dovran ils animals selvadis refugis, nua ch'els na vegnan betg disturbads. Particularmain en ils territoris utilisads fermamain dal turissem è quai impurtant, per pudair observar la basa legala da proteger la selvaschina sufficientamain cunter disturbis (art. 7 al. 4 LChP). L'observaziun da zonas da paus per la selvaschina n'è betg mo impurtanta durant ils envierns crivs, mabain er en territoris pli bass senza naiv sco er durant envierns cun pouca naiv.

Spezias da selvaschina sco chavriels, tschiervs e chamutschs u la giaglina selvadia, la giaglina da draussa e l'urblauna han sviluppà strategias specificas durant l'enviern, per duvrar

uschè pauca energia sco pussaivel. Ultra dal cumportament adattà cumpiglian questas adattaziuns er la fisiologia. Il metabolissem vegn reducì fermamain e tar la selvaschina d'ungla vegn per exempel er il tract digestiv regredì fermamain ed adattà al nutriment limità cun pauca energia. La midada en il modus d'enviern na capita betg pervia d'influenzas externas sco la temperatura u la situaziun da naiv, mabain pervia da la lunghezza dal di. Cura ch'ils dis d'aventan curts, vegn producì dapli melatonin. Qua tras vegn il metabolissem midà. Il modus d'enviern è pia programmà biologicamain e resta er durant ils envierns miaivels ed en posiziuns pli bassas. Enturn il pli curt di, ils 21 da december, è il metabolissem da la selvaschina d'ungla per il pli sa midà, independentamain da las cundiziuns exteriuras. Pir cur ch'ils dis d'aventan puspè cleramain pli lungs, midan ils animals selvadis puspè en il modus da stad. Per bleras spezias d'animals selvadis en il chantun èsi perquai fitg impurtant d'avair asils da selvaschina l'enviern, independentamain da la situaziun da naiv. Durant envierns cun fitg blera naiv è la mortalitad bler pli gronda, sch'i dat repetidamain disturbis. Plinavant è lura la necessitad da zonas da paus per la selvaschina pli visibla e chapaivla per la glieud.

In ulteriur punct impurtant è quel, che las zonas da paus per la selvaschina ston demussar ina tscherta cuntinuitad. Sch'i vegniss decidì mintg'onnn a maun da las cundiziuns externas, sch'in territori vegn protegì cunter disturbis u betg, na fiss quai betg previsibel per la selvaschina. Sco las experientschas mussan, dovri savens plirs onns, fin ch'ina zona da paus per la selvaschina vegn acceptada da la selvaschina e po ademplir ses intent cumplainamain.

Litteratura

GRAF R.F., Wyttenbach M., Sigrist B. (2018) Wildtier und Mensch im Naherholungsraum. Swiss Academies Factsheets, vol. 13, nr. 2

Georgii B. (2001) Auswirkungen von Freizeitaktivitäten und Jagd auf Wildtiere. Bayer. Akad. f. Naturschutz u. Landschaftspflege. Laufen/Salzach 2001.

Reimoser F., Reimoser S., Klansek E. (2006) Wildlebensräume – Habitatqualität, Wildschadenanfälligkeit, Bejagbarkeit. Zentralstelle Österreichischer Landesjagdverbände.

Reimoser F., Reimoser S. (2009) Richtiges Erkennen von Wildschäden am Wald. Zentralstelle Österreichischer Landesjagdverbände.

REIMOSER, S. (2013) Störung von Rot- und Rehwild. Weidwerk 12, p. 10-12

Schnidrig-Petrig, R. (1994) Modern Icarus in wildlife habitat. Effects of paragliding on behaviour, habitat use and body condition of chamois (*Rupicapra r. rupicapra*). Diss. Univ. Berna.

Völk F., Gossow H. (1997) Freizeitaktivitäten und Wildschäden. Schlussfolgerungen aus der wissenschaftlichen und der anwendungsorientierten Fachliteratur. Centralbl. für das ges. Forstwes. 114, 35-57.

Hirnschall F., Tomek H., Brandenburg C., Reimoser R., Lexer W., Heckl F., Ziener K. (2012) Auswirkungen von Freizeit und Tourismus in Grossschutzgebieten. NuL 44(11), 2012, 341-347.

Ingold P. (2005) Freizeitaktivitäten im Lebensraum der Alpentiere – Konfliktbereiche zwischen Mensch und Tier. Mit einem Ratgeber für die Praxis. Haupt, Berna.

Zeiler H. (2005) Rotwild in den Bergen. Österreichischer Jagd- und Fischerei-Verlag.

Zeiler H. (2009) Rehe im Wald. Österreichischer Jagd- und Fischerei-Verlag.